Együttműködés

A bv. tisztek, bv. felügyeleti ügyészek, bv. bírák és rendőrtisztek tanácskozásairól

A közelmúltban értékelték több szervnél és szervezetnél azoknak a régiónként megszervezett tanácskozásoknak a tapasztalatait, amelyeken büntetés-végrehajtási dolgozók – dandártábornoktól a hadnagyig, magas beosztású országos parancsnoksági tisztségviselőtől a bv. intézeti parancsnokig és bv. osztályvezetőig, legfőbb ügyészségi főosztályvezető, megyei főügyész és főügyész-helyettes, a bv. felügyeleti ügyészek, megyei bírósági elnökhelyettesek, a bv. bírák, megyei rendőrfőkapitány-helyettesek, bűnügyi, vizsgálati osztályvezetők – vettek részt. Nem teljes e felsorolás sem, mert még meg kell említeni mindazokat, akik kapcsolódnak a büntetés-végrehajtási feladatokhoz: a határőrség országos parancsnoksága osztályvezetője, az egyik határőr-igazgatóság parancsnoka és több pártfogó.

A vitaindító előadást tartó legfőbb ügyészségi osztályvezető ügyész, egyetemi docens, a gyakorlat és a tudomány legidőszerűbb kérdéseire kereste az új jogszabályok nyújtotta válaszokat. Szólt többek között arról, hogy a büntetés-végrehajtási tevékenység során is érvényesülniük kell az alkotmányos alapelveknek és jogoknak, a nemzetközi emberi jogi követelményeknek. Világszerte korszerűbb és hatékonyabb, humánumot szolgáló büntetés-végrehajtást szorgalmaznak. Az új orientáció főbb elemei: *törvényesség, egyenlőség, a jogállamiság fokozott követelménye a büntető felelősségre vonás egész folyamatában*, így a büntetés végrehajtása során is. A törvényesség és humanitás követelménye jelentős mértékben fejleszti a büntetés-végrehajtási jogot. Az emberi és állampolgári jogok biztosítása iránti igény ott a legerősebb, ahol az állam a legsúlyosabban korlátozhatja ezeket, a büntető jogszabályok végrehajtása során. A büntetés-végrehajtás nem lehet az önkényesség eszköze, mindig a törvények betartásával kell teljesítenie funkcióját. Szempont a társadalom védelme a bűnelkövetőktől, de szempont a végrehajtás során az ő védelme is a társadalom haragjától, a hatóságok egyes megtévedt tagjainak önkényes eljárásától.

● A büntetés-végrehajtási jog szabályait elemezve kiemelte, hogy tükrözik a végrehajtás hatálya alatt álló személy és a

végrehajtást végző szerv kapcsolatának jogi tartalmát, a végrehajtással érintett személy jogi helyzetét, a törvényességi garanciákat. Egyértelmű, hogy nem a bűnözés, a bűnelkövetés a tárgya, hanem a büntetés és intézkedés végrehajtásának folyamatában az elítélt és a végrehajtási szerv közötti *jogviszony*, külön figyelemmel mindegyikük jogi helyzetére. Nyomatékosan hangsúlyozta, hogy ha a végrehajtási tevékenység nem törvényes, nem váltja ki az állam törvényei iránti tiszteletet, és természetesen nem felel meg a jogállamiság követelményeinek sem. *Így jogállamról nem beszélhetünk, ha a büntetés-végrehajtás nem törvényesen működik.* Az igazságszolgáltatási és büntetés-végrehajtási szervek tevékenységében nincs súlyosabb követelmény, nagyobb érték, mint a törvényesség megtartása. A törvényesség az egész világon nemcsak az igazságszolgáltatás kulcskérdése, hanem a büntetés-végrehajtásé is. A törvénysértések a büntetőbírósági határozatok végrehajtásának késedelmét eredményezhetik, az állam büntető igényének érvényesülését akadályozhatják, ugyanakkor a büntető igazságszolgáltatás, a büntetés célján túlmenő hátrányokat okozhatnak. Éppen ezért alakult ki a sajátos ügyészi törvényességi felügyelet. A fogvatartottak jogi helyzetének védelméhez, a jogérvényesüléshez járul hozzá ellenőrzéseivel, vizsgálataival az állam büntetőhatalmi igényének alkotmányos, törvényes keretek között tartását segítve. Magyarországon 1989-ben – garanciális jogállami szerepének fontosságára tekintettel – bekerült az alkotmány rendelkezései közé, hogy az ügyészség látja el a büntetés-végrehajtás törvényességi felügyeletét.

A jogállamiság eszményének – amely a polgári demokráciákban huzamosabb ideje átszövi a jogrendszert – jelszavával történt a magyar jogrendszer, a büntetés-végrehajtási rendszer felülvizsgálata. E munkának valamennyi büntetés és büntetőjogi intézkedés végrehajtását fel kell ölelnie, hiszen mint büntető szankciók egészet alkotnak, s tágabb értelemben vett céljuk is közös. Csak az egész rendszer figyelembevételével lehet választ kapni arra, mely részterületeken szükséges javítani. Tudatosítani kell, hogy a büntetés-végrehajtás szervesen hozzátartozik a büntető felelősségre vonás folyamatához, az ítélet kihirdetésével, írásba foglalásával csak az azt meghozó bíró, bíróság és a vádat képviselő ügyész számára ér véget az eljárás. Mindenki másnak nagyon is folytatódik. Így az elítéltnek, védőjének, a bv. bírónak, a bv. felügyeleti ügyésznek stb. A penitenciáris jognak is meg kell kapnia a feladata szerint neki járó rangot.

A jogállamiságból fakadó követelmények teljesítése hazánkban a nemzetközi emberi jogi egyezményekhez – köztük a *Kínzás és az embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód elleni egyezményhez* – történő csatlakozás szükségszerűen eredményezte az általánosan elfogadott nemzetközi anyagi jogi, eljárásjogi és végrehajtási jogi alapelveknek, rendelkezéseknek a hazai büntető jogszabályokban történő megjelenését, a jogalkalmazási gyakorlatban való tükröződését. A jogharmonizáció folyamata a büntetés-végrehajtási jog fejlődésében is meghatározó változást eredményezett. A jogszabályi változások közül, jelentőségére figyelemmel, kiemelte a büntetések és intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. számú tvr. (Bv. tvr.) rendelkezéseit kor-

szerűsítő 1993. évi XXXII. törvényt, amely a büntetés-végrehajtás szabályozásában figyelembe vette az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának az európai büntetés-végrehajtási szabályokra vonatkozó ajánlásait, valamint az ENSZ Minimum Szabályait. Rendelkezései közül garanciális jelentőségére tekintettel megemlítette, hogy a nemzetközi követelményrendszerrel összhangban határozta meg a fogvatartottak jogi helyzetét; a félszabad végrehajtási rendszer egyes elemeit hasznosítva lehetővé tette a börtönben, illetőleg a fogházban végrehajtandó szabadságvesztés esetén enyhébb szabályok alkalmazását, ezáltal enyhítve az elítélt személyi szabadságának korlátozását. A korábbiakhoz képest szélesebb körűvé vált a fogvatartottak *panaszjoga*, általános lett a bírói út igénybevételének lehetősége, bővült a speciális büntetés-végrehajtási jogviszonyban a bírói hatáskör. A vállalt nemzetközi kötelezettségek részei a magyar jognak, így a magyar bv. jognak is, amit az Alkotmánybíróság konkrét kérdésben hozott döntésével megerősített.

Hangsúlyozta, hogy a bv. jog művelői, a bv. joggal foglalkozók körében ez nem volt kétséges. Ahogy nincs Európában egységes büntetőeljárási jog, ugyanúgy nincs egységes büntetés-végrehajtási jog sem. Jól kivehető, hogy a kontinentális modellben egy-egy intézménynél rajzolódik ki az ún. európai trendhez idomulás.

● A részletes végrehajtási szabályok kidolgozásának folyamatáról szólva méltatta a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996. (VII. 12.) IM-rendeletet (Bv. Szabályzat), amely elsősorban a büntetés-végrehajtási intézeteknél meghatározó. Komoly előrelépést tükröz a büntetés-végrehajtási intézetekben fogva tartottak fegyelmi felelősségéről szóló 11/1996. (X. 15.) IM-rendelet.

A *jogszabályi változások* közül kiemelte a rendőrségi fogdák rendjéről szóló, a 12/1996. (VI. 28.) BM-rendelettel módosított 19/1995. (XII. 13.) BM-rendeletet (Fogdarendelet), amely szintén előrelépést eredményezett a rendőrségi fogdákban fogva tartottak jogi helyzetében, a nemzetközi előírásoknak megfelelően tartalmazza a fogvatartottakkal kapcsolatos emberséges bánásmód, az emberi méltóság tiszteletben tartásának követelményét, a kínzás és az azzal egy tekintet alá eső magatartás, valamint a hátrányos megkülönböztetés tilalmát. Felhívta a figyelmet a büntetés-végrehajtási jog azon területeire, amelyek megfelelő szabályozást igényelnek. Ilyenek többek között a mellékbüntetések, a pártfogó felügyelet, az utógondozás, a bűnügyi nyilvántartás stb. Nem hagyta szó nélkül azokat a nehézségeket, amelyek a bűnözés alakulásából adódnak, továbbá az előzetes letartóztatások tartamának elhúzódásából: 1996-ban 8196 fő előzetes letartóztatását rendelték el a bíróságok. Közülük 696 (8,6%) 6-9 hónap, 164 (2%) 9-12 hónap, 61 (0,7%) 1 éven túli időtartamot töltött előzetes letartóztatásban. Az egy-egy napon fogva tartott átlagosan mintegy 9100 fő jogerősen szabadságvesztésre ítélthez viszonyítva mindig magas arányt (46,47%) jelentek az előzetesen letartóztatottak (bv. intézetben és rendőrségi fogdában fogvatartottak összesen). Az előadó elmondta, hogy az előzetes letartóztatás elhúzódása a terhelt számára milyen többlethátrányt jelent nemcsak emberi vonatkozásaiban, hanem büntetés-végrehajtási jogi szem-

pontból is. Többek között a felügyelet, őrzés szigorúbb, mint a börtön és fogház fokozatú elítélteknél, a kapcsolattartás ellenőrzött (kivéve a védővel való kapcsolatot), sőt az a büntetőeljárás eredményessége érdekében korlátozható [Bv. tvr. 118. § (2) bek., Be. 97. §]. Ugyanakkor a szabadságvesztés-büntetés végrehajtásának hatékonysága ellen is ható tényező, hiszen az előzetes letartóztatás ideje alatt nem folyik, folyhat olyan jellegű reszocializáló, nevelő munka, mint a jogerősen elítélt esetében. A személyes szabadság fokozott tiszteletének szempontja minden bizonnyal az előzetes letartóztatás elrendelésének szűkítése irányában hat. Ez elsősorban a feltételek és az időtartam meghatározásában várható, valamint annak kifejezésre juttatásában, hogy kivételes intézményről van szó, ami punitív célokat nem szolgálhat. Nem hagyta szó nélkül ugyanakkor, hogy a bűnözési adatok alakulásáról sem szabad megfeledkezni a létszám csökkentését remélve. A nyugat-európai államokban évtizedek óta rendszeresen növekszik a bűnözés. Magyarországon 1972 és 1992 között megduplázódott, 1995-ben pedig az 1971. évinek a négyszeresére nőtt.

A *védelemhez való jog* gyakorlása csorbát szenved, amikor a védőként eljáró ügyvédek és az előzetesen letartóztatottak kapcsolattartása nem megfelelő. Így például a kirendelt védő nem tesz eleget az ügyben szükséges eljárási kötelezettségének, és a fogva tartó intézetben nem keresi fel a védencét. Erre már a Legfőbb Ügyészség 1988. évi, majd 1991. évi törvényességi vizsgálatait követően felhívta a figyelmet. A közvélemény a bűnözésre válaszként súlyos szankciókat igényel, és büntetési rendszerünkben a szabadságvesztés a legsúlyosabb büntetés. A múlt század végén *Balogh Jenő* nem győzte elégszer hangsúlyozni, hogy a börtönügy kérdése nem humanitárius, hanem igazságszolgáltatási és büntetőpolitikai kérdés. A börtönök rendezetlen állapotában a közbiztonságra, magára a társadalomra és az államra óriási veszélyek leselkednek, mert a szabadságvesztés-büntetés, ha nem kellően hajtatik végre, alig más, mint gonosztevők iskolája – írta 1888-ban megjelent művében. Igazat adott *Livingstonenak*, midőn azt mondta, hogy a szabadságvesztés-büntetések végrehajtására rendelt intézetek szerkezetétől és igazgatásától függ az egész büntetőrendszer sikere.

● Az európai modell a nemzeti sajátosságok figyelembevételével – költségkímélő, de mégis hatékony megoldásokkal – adaptálható. A joghátrány érvényesítése mellett a jövőben is változatlanul a reszocializáció a cél. Változtak a büntető jogszabályok, így a visszaesőkre vonatkozó szabályok is. A jogi szabályozás okozta változás azt a látszatot kelti, mintha csökkent volna a visszaeső-bűnelkövetés. Ha a szabályozás változásától eltekintve készítünk felmérést, akkor a visszaesés terén sem láthatunk kedvező változást. Általánosságban véve a visszaesés trendjének emelkedését a különös és többszörös visszaesők okozzák. Tehát az elítélteknek erre a „magjára" kell megtalálni a leghatékonyabb eszközöket.

A nagy reményekkel bevezetett nevelési programok azzal a tanulsággal szolgáltak, hogy reálisan ítéljük meg a lehetőségek, a nevelés intenzitása és a szabadságvesztés hatékonysága közötti összefüggéseket. Értékelése során utált arra is,

hogy a büntetés-végrehajtási intézetek infrastruktúrája elmarad a jogszabályi és szakmai elvárásoktól, az európai büntetés-végrehajtási gyakorlattól. A börtön alapvetően hármas funkciójának változatlanul a *biztonságos őrzést, nevelést, munkáltatást* tartja. Legszögezte, hogy a szabadságvesztés-büntetés foganatba vételének üteme – hosszú évekre visszatekintve – 1995-ben volt a legrosszabb. A foganatba vétellel kapcsolatos gondokat egyrészt az állampolgári fegyelmezetlenség kedvezőtlen alakulása okozza, így az elítéltek egyre kisebb számban jelentkeznek önként a szabadságvesztés megkezdésére és minden lehetőséget felhasználnak elkerülésére, kisebb részben pedig a halasztással kapcsolatos enyhe bírói gyakorlatra vezethető vissza.

Magyarországon az összes fogvatartott (bv. intézetben és rendőrségi fogdákban lévőket együtt számítva) több mint egyharmada előzetesen letartóztatott.

A szabadságvesztés végrehajtása területén az elítélttel kapcsolatos ellenőrzési feladatok a büntetés-végrehajtási intézetekkel való eddiginél fokozottabb együttműködést igényelnek a büntetés-végrehajtásban közreműködő más szervek részéről. Az eltávozások engedélyezésének a törvény szellemével összhangban lévő gyakorlata kellően segítheti a szabadságvesztés-büntetést töltő elítéltek kapcsolatainak fenntartását, a büntetés-végrehajtás hatékonyságának növelését, valamint a vizsgált büntetés-végrehajtási jogi intézmények társadalmi elfogadottságát. A törvényi rendelkezések kiterjesztő értelmezése e célok elérését veszélyeztetheti.

A Bv. tvr. 22. § (3) bekezdése humanitárius szempontokra is figyelemmel lehetővé teszi az elítélt számára, hogy – a végrehajtás félbeszakítása nélkül – meglátogassa súlyos beteg hozzátartozóját, illetve leróhassa kegyeletét. Ilyen esetben a büntetés-végrehajtási intézeten kívül töltött idő akkor is beszámít a szabadságvesztésbe, ha az elítélt felügyelet nélkül volt távol az intézetből. A hozzátartozó fogalmán eltérő törvényi rendelkezés hiányában a Btk. 137. § 5. pontjában meghatározott személyi kört kell érteni. Előfordult azonban, hogy ettől eltérően került sor az engedély megadására. Az eltávozások igazolása sem mindig történt meg.

● Az *enyhébb végrehajtási szabályok* alkalmazásával kapcsolatban újabban az országos gyakorlattól teljesen eltérő döntés született az egyik megyében. Az evsz. alkalmazásával kapcsolatos legnagyobb kedvezmény, hogy az elítélt a Bv. tvr. 28/A § (1) bek. a) pontjában meghatározott időtartamra havonta legfeljebb 4 alkalommal eltávozhat az intézetből azokon a napokon, amelyeken nem végez munkát. Előfordult, hogy a Bv. tvr. 28/A (1) bek. a) pontjában foglalt rendelkezés ellenére havonta több mint 4 alkalommal engedélyeztek eltávozást. A *kimaradás* a Bv. tvr. 41/A §-ában szabályozott azon új jogintézmény, amely lehetővé teszi, hogy az elítélt jutalom formájában 24 órát meg nem haladó időre eltávozhasson az intézetből. *Csoportos kimaradás* engedélyezésére 9 bv. intézetben került sor az elmúlt két évben. A hatályos törvényi rendelkezések szerint az elítéltnek évente fogházban és átmeneti csoportban legfeljebb 15, börtönben legfeljebb 10, fegyházban legfeljebb 5 nap *rövid tartamú eltávozás* engedélyezhető jutalomként, amely a szabadságvesztésbe beszámít. Álláspontunk szerint a rövid tartamú eltávozás tartamának

számításánál az éves tartamot naptári évenként kell figyelembe venni. Ha a törvény speciális szempontok alapján kívánta volna a számítást meghatározni, azt külön nevesítette volna. A rövid tartamú eltávozás – mint a büntetés-végrehajtás keretein belül adható egyik legkomolyabb jutalom – az elítéltnek nem alanyi joga, abban a Bv. tvr. 41 §-ában meghatározott magatartás tanúsítása esetén, az érdemesség mérlegelését követően részesíthető az elítélt. Tehát annak sincs törvényi akadálya, hogy az elítélt egy naptári évben a fokozatára meghatározott maximális eltávozásban részesüljön, vagy akár egyszer se kapjon ilyen jutalmat. Tekintettel arra, hogy nem nagy különbség van a rövid tartamú eltávozás időtartamában az eggyel enyhébb fokozatnál, az arányszámítás – mennyit töltött a másik fokozatban és mennyit az új fokozatban – töredéknapot és igazságtalanságot eredményezne.

Ha az elítéltet az év folyamán enyhébb végrehajtási fokozatba helyezik, nincs akadálya annak, hogy érdemessége esetén akár a fokozatára megállapítható maximális jutalmat kapja. Ebből a szempontból nem hagyható figyelmen kívül, hogy az elítélt az év korábbi szakaszában a súlyosabb végrehajtási fokozatban részesült-e rövid tartamú eltávozásban, mert ilyen esetben ezt a további eltávozások engedélyezésekor figyelembe kell venni. A rövid tartamú eltávozások együttes tartama ugyanis egy naptári évben ilyenkor sem haladhatja meg a törvény által meghatározott maximumot. A rövid tartamú eltávozásra vonatkozó hatályos törvényi rendelkezések – eltérően a kimaradástól – nem tartalmaznak időbeli korlátot arra nézve, hogy az elítéltnek szabadságvesztés-büntetéséből mennyi időt kell eltöltenie ahhoz, hogy a rövid tartamú eltávozás kedvezményében részesülhessen. Jelenleg nincs törvényi akadálya annak, hogy a szabadságvesztés-büntetéséből akárcsak egy napot is letöltött elítélt rövid tartamú eltávozás jutalomban részesüljön. Figyelemmel arra, hogy a jutalmazás – és így a rövid tartamú eltávozás is – az elítéltek nevelésének eszköze, amely a fogvatartott helyes irányú fejlődését hivatott segíteni, ösztönözni, ezért az nyilván nem töltheti be célját, ha a szabadságvesztés folyamatában nem megfelelő időben kerül alkalmazásra. Mindezekre figyelemmel indokolt a Bv. tvr. rövid tartamú eltávozásra vonatkozó rendelkezésének módosítása. A szabadság elvonására elsősorban a társadalom védelme érdekében kerül sor, ezért fokozottan kell ügyelni arra, hogy az elítéltek csak a jogszabályok által szigorúan meghatározott feltételek megtartásával kerüljenek ki a büntetés-végrehajtási intézetekből.

A Btk. 137. § (1) bekezdés j) pontja alapján *hivatalos személyek* a büntetés-végrehajtási intézményeknél, szerveknél és vállalatoknál kinevezés és szerződés alapján munkaviszonyban álló hivatásos és polgári alkalmazottak, akiknek tevékenysége a büntetés-végrehajtás rendeltetésszerű működéséhez hozzátartozik: így különösen a szervezet fegyveres tagjai és mindazok, akik a munkáltatás mellett egyúttal a fogvatartottak felügyeletét is ellátják, illetőleg nevelésükben közreműködnek. *Nem hivatalos személyek* az olyan polgári alkalmazottak, akik kizárólag vállalati gazdálkodási tevékenységet végeznek, illetve azok, akik külső intézmények (vállalatok) alkalmazottaiként működnek a büntetés-végrehajtási intézetekben. Hivatali visszaélés (Btk. 225. §)

alapos gyanúja állapítható meg akkor, ha az elkövető a Bv. Szabályzatban vagy az ezen alapuló büntetés-végrehajtási igazgatói intézkedésben meghatározott előírások megszegésével engedélyezi az elítéltek eltávozását.

A Legfelsőbb Bíróság 1996. I. BH-ban közzétett 10. számú büntető kollégiumi határozatában kifejtette, hogy a polgári alkalmazott felügyeleti jogköre a hatósági őrizettel egyenértékű, a hatósági őrizet tehát olyan esetben sem szűnik meg, amikor az átmeneti csoportba sorolt és külső munkán foglalkoztatott elítélt felügyeletét a bv. polgári alkalmazott látja el.

● *A feltételes szabadság* kedvezményéről szólva kiemelte: nem hagyható figyelmen kívül, hogy a feltételes szabadságra bocsátás – hasonlóan más büntetés-végrehajtási jogi intézményekhez – az elítéltnek nem alanyi joga, hanem olyan lehetőség, amelyre a törvényben meghatározott legkorábbi időpontot követően az irányadó szempontok gondos mérlegelésének eredményeként kerülhet sor. A korábbi feltételes szabadság megszüntetése nem minden esetben jár együtt a feltételes szabadság kedvezményéből való kizárással [Btk. 48. § (4) bek.]. Az elítéltet ugyanis nem azért kell kizárni a feltételes szabadságra bocsátásból, mert a bíróság az előző elítélése szerinti feltételes szabadságot megszüntette, hanem azért, mert olyan szándékos bűncselekmény miatt ítélték szabadságvesztésre, amelyet a korábbi végrehajtandó szabadságvesztésre ítélése után, a végrehajtás befejezése előtt követett el (11/1995. BH., 613. BK-határozat).

Ha nem állapítható meg bizonyosan, hogy a terhelt az újabb bűncselekményt a feltételes szabadság tartama alatt követte el, a feltételes szabadságot nem lehet megszüntetni (3/1977. BH., 85. BK-határozat).

Ugyanakkor a Btk. 47. § (3) bekezdésének a) pontja értelmében a szabadságvesztés jogerőre emelkedésétől annak kitöltéséig eltelt időtartam alatt bármikor – tehát olyankor is, amikor a feltételes szabadságra bocsátás már időbelileg nem lehetséges – alkalmazható a most említett rendelkezés, azaz annak megállapítása, hogy az elítélt nem bocsátható feltételes szabadságra.

A feltételes szabadság kizárására a korábbi szabadságvesztést kiszabó ítélet jogerőre emelkedésétől annak kitöltéséig bármikor – tehát nemcsak a feltételes szabadság alatt történt újabb elkövetés esetén – sor kerülhet [Btk. 47. § (3) bek. a) pont, Be. 359. §].

Az elítélt feltételes szabadságot és szabadságvesztést párhuzamosan nem tölthet (BJD. 8734. számú eseti döntés, 5/1988. BH., 125. BK-határozat).

Nem bocsátható feltételes szabadságra, akinek a büntetés végrehajtása alatt tanúsított magatartása nem felel meg az intézeti szabályoknak [Bv. tvr. 6. § (4) bek., 8. § (1) bek., Btk. 47. § (1), 1996. évi BH. 1. szám 12. BK-határozat].

A feltételes szabadság megszüntetésének nem akadálya az, hogy a feltételes szabadság tartama a bv. bíró döntése előtt már letelt. Az ügyész csak akkor tehet intézkedéseket a feltételes szabadság megszüntetése érdekében, ha az annak alapjául szolgáló magatartási szabályok megsértéséről még a feltételes szabadság lejárta előtt értesül.

● A magyar bíróság által kiszabott büntetés végrehajtását más államnak

nemzetközi szerződés alapján át lehet engedni. Ez dogmatikailag a büntetés végrehajtására vonatkozó joghatóság átengedését jelenti. A territorialitás elve alól a nemzetközi forgalom növekedésével egyre több kivételben állapodtak meg az országok két- vagy többoldalú szerződésekben. A külföldi bíróság által hozott büntető ítélet végrehajtásának átvételét a világon azzal indokolják, hogy az elítélt saját környezetéből elszakítva nagyobb hátrányt szenved, mint ha a büntetést hazájában töltené le, ugyanakkor a nyelvi nehézségek miatt korlátozottak a nevelői ráhatás lehetőségei is. Gondot jelent, hogy az egyes országok büntetőjogi rendszerei jelentős mértékben eltérnek egymástól. Az átvett büntetést a végrehajtó államban nem lehet megváltoztatni. A Strasbourgban 1983. március 23-án kelt, az elítélt személyek átszállításáról szóló egyezmény kihirdetésére hazánkban az 1994. évi XX. törvénnyel került sor. A feltételeket a 3. cikk sorolja fel. Az állam számára nem közömbös, hogy azokban az ügyekben, amelyekben joghatóságát átengedi, milyen végső eredmény születik. Éppen ezért írják elő a joghatóság átengedéséről szóló szerződések, hogy az átvett büntetés-végrehajtás eredményéről, annak befejezéséről, az átengedő felet értesíteni kell. Az elítélt átszállításáról szóló európai egyezmény végrehajtásáról kiadott 9/1995. (III. 8.) IM-rendelet értelmében minden olyan esetben, amikor az egyezmény alkalmazása tekintetében kétség merül fel, az ügyben eljáró bíróságnak az igazságügy-miniszter, az ügyésznek pedig a legfőbb ügyész állásfoglalását kell kérnie. Az egyezmény alkalmazásában szabadságelvonással járó intézkedésen magyar bíróság ítélete esetén kényszergyógykezelést (Btk. 74. §), illetőleg javítóintézeti nevelést (Btk. 118. §) kell érteni. A külföldi bíróság által kiszabott szabadságvesztés végrehajtására átvett elítéltet a Be. 394/B §-ában szabályozott eljárás befejezéséig a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézetben kell fogva tartani. Az elítélt fogva tartására a kiadatási letartóztatásra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. Újabb feladattal bővült a bv. bíró hatásköre. Ha a fogva lévő elítélt a szabadságvesztést, illetőleg az intézkedést végrehajtó intézetben terjeszt elő átszállítás iránti kérelmet, a fogva tartás helye szerint illetékes bv. bíró az elítélt hozzájáruló nyilatkozatát jegyzőkönyvezi, és az elsőfokon eljáró bíróságnak megküldi. A kiadatási fogva tartásban töltött idő szabadságvesztésbe történő beszámításáról a Bv. Szabályzat 7. § (5) bekezdése tartalmaz rendelkezést, mely nem különböztet aszerint, hogy az őrizetet hol, melyik országban foganatosították. Előzetes fogva tartáson érteni kell minden, az elkövetett cselekményből eredő hivatalos eljárás során alkalmazott szabadságelvonást (BH 1976. évi 11. szám, 478. hat.). A Btk. 6. § (2) bekezdése csak arra az esetre vonatkozik, ha a magyar Btk. hatálya alá tartozó személy cselekményét külföldi bíróság már elbírálta, és a legfőbb ügyész határozata alapján a büntetőeljárást a magyar hatóságok is lefolytatják (Ne bis in idem elve). A Be. 389. § (2) bekezdése értelmében a bíróság akkor is elfogatóparancsot bocsát ki, ha jogerősen kiszabott büntetést külföldön lévő terhelten kell végrehajtani. Erre rendszerint akkor kerül sor, ha az elítélt a büntetés jogerős kiszabását követően távozik külföldre és önként nem hajlandó visszatérni.

● Az Alkotmánybíróság több határozatának indokolásában is rámutatott arra,

miszerint a bírói tevékenység függetlensége az ítélkező tevékenységhez tapad, a büntetés-végrehajtás igazságügyi igazgatási feladat, amely nem az igazságszolgáltatás, hanem a közigazgatás ágazata. A Bv. tvr. II. fejezetében megfogal-mazott bv. bírói hatáskör szintén az olyan bírói tevékenységek közé sorolható, amelyhez függetlenség tapad, mert olyan bírói tevékenység, amely az ítéleten alakító hatású. A bírósági szervezetnek a végrehajtó hatalomtól való elkülönítésére irányuló elképzelések közismertek. A bírói útra tartozó ügyek kizárólag törvényben történő megállapításának alapelvét minden szempontból érvényesíteni kellene. Mentesíteni kellene a bírákat az ítélkezés érdemét nem érintő technikai jellegű feladatok ellátásától, amit több éve nem kevesen hangoztatunk. A bv. csoport, BGH, végrehajtók, pártfogók hovatartozásáról is dönteni kell. Eddig is sok, nemegyszer áthidalhatatlan problémát jelentett a büntetés-végrehajtás területén a megyehatár, a bíróság illetékességi területe. Itt az alkalom a profiltisztítás elvégzésére. A büntetés-végrehajtás klasszikus központi irányítással működik.

A kodifikátorok többsége jelenleg a bv. bírói eljárásban nem tartja indokoltnak a *kétfokú fellebbezést*. Álláspontja szerint ugyanakkor ebben az eljárásban sem nélkülözhető a téves másodfokú határozat egyfajta kijavításának lehetőségét megadni, mert a korrigálás elmaradása a szabadságjogot súlyosan érintő következményhez vezethet a bv. bírói eljárásban is.

Az eredmények téziseit ismertetve az előadó leszögezte, hogy a büntetés-végrehajtás (büntetőszankció-végrehajtás) csak akkor tudja betölteni társadalmi szerepét, ha a büntetőjogi szankciót érvényesíti. Úgy kell ezt tennie, hogy eredményes, hatékony legyen, ugyanakkor megfeleljen a jogállamiság követelményeinek is. A büntetés-végrehajtás jelenti a büntetőjogi szankció, a büntető eljárásjogi kényszerintézkedés tartalmát képező ideiglenes és arányos jogfosztás gyakorlati megvalósulását. Amint büntetés nélkül nincs büntetőjog, büntetés-végrehajtás nélkül sincs büntető felelősségre vonás. A büntetés-végrehajtási szervek tevékenységének színvonalától, jogszerűségétől jelentős mértékben függ a büntetési cél elérése. Az általános cél a büntetőjogi határozat törvényes végrehajtásának elősegítése, de cél annak előmozdítása is, hogy az adott büntetés, intézkedés betöltse rendeltetését.

● Az ügyészek szerepéről szólva megállapította: a büntetés-végrehajtás törvényességi felügyelete során az ügyészek segítettek, hogy az őrizet, az előzetes letartóztatás, a fő - és mellékbüntetések, valamint az intézkedések végrehajtása a jogszabályok rendelkezéseinek megfelelően történjen. A végrehajtásban különféle ágazatokhoz tartozó szervek – így a rendőrség, büntetés-végrehajtási szervezet, bíróságok büntetés-végrehajtási csoportjai, gazdasági hivatalai, végrehajtó irodái, a hivatásos pártfogók, karitatív szervezetek stb. – működnek közre, a büntetési célt szolgáló törvényességi követelmények érvényesülését ellenőrizni és ilyen szempontból tevékenységüket összehangolni viszont sajátos jogkörénél fogva az ügyészség képes. A büntetés-végrehajtási törvényességi felügyeleti tevékenység során a rendszeres és egy-egy témában időszakonként megismétlődő törvényességi vizsgálatok felhívták a fi-

gyelmet a büntetés-végrehajtásnak azokra a területeire, amelyeken előfordult jogszabálysértés, törvényességet veszélyeztető körülmény. Vizsgálati tevékenységük a büntetés-végrehajtás egészét átfogja a járulékos elemekkel együtt. Emiatt tekintik jobbnak a magyar büntetés-végrehajtási ügyészi törvényességi felügyeletet a franciánál, mivel ott csak a büntetések végrehajtására terjed ki. A magyar minta ajánlatosságára nemcsak a II. Kriminológiai Vándorgyűlésen, Szekszárdon hívták fel a figyelmet, hanem majdnem ezzel egyidőben az Európa Tanács által Franciaországban szervezett kongresszuson is. Ügyészi vizsgálatok is feltárták az Európa Tanács normáit is magában foglaló 1993. évi XXXII. törvény korszerű előírásai és a végrehajtás feltételei, mindennapi valósága közötti különbségeket, amelyek túlnyomórészt a tárgyi környezet hiányosságaira vezethetők vissza, mint ahol az európai integráció kulcsát kell keresni. A büntetés-végrehajtási felügyeleti ügyészi tevékenység során az őrizet és az előzetes letartóztatás végrehajtásának törvényességét rendszeresen ellenőrizték a bv. felügyeleti ügyészek a büntetés-végrehajtási intézetekben és 1990 óta a rendőrségi fogdákban is. Az elmúlt években tett intézkedéseik nem kis hatással voltak arra a kedvező folyamatra, amelynek értékelhetőek a kezdeti eredményei is. (Több fogda korszerűsítése, néhány új építése, emberi tartózkodásra alkalmassá tétele.) A bv. felügyeleti ügyészek feladatköre 1995-ben tovább bővült, a korábbi évek jogi szabályozásának ezzel kapcsolatos hiányosságát a gyakorlat igényelte pótolni. Az idegenrendészeti őrizet, a jogsértően Magyarországon tartózkodó külföldiek közösségi szálláshelyein történő elhelyezés végrehajtásának törvényességi felügyeletére annak idején a jogi szabályozás nem tért ki, csupán az elrendelés, fenntartás bírósági kontrolljára. Az emberi jogok védelme, a jogszabályok betartása érdekében az ügyészség fellép, ezért a jogsértő helyzetről értesülve megbízást kaptak a büntetés-végrehajtási felügyeleti ügyészek – ha nem is büntetés végrehajtásáról van szó – a törvényességi felügyelet ellátására. Hangsúlyozta, hogy a fogvatartottakkal való bánásmód vizsgálata rendszeres. A kínzás és az embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzéséről szóló egyezmény alapján létrehozott Európai Bizottság magyarországi látogatása során szakmai segítő, koordináló feladatot végeztek, a bizottság – jelentésében is külön hangoztatott – megelégedésére.

● Megállapította, hogy a fogvatartottak – büntető feljelentésnek nem minősülő – panaszai általában nem a bv. intézet, illetve a rendőrségi fogdák személyzetének magatartásával kapcsolatosak, hanem a folyamatban lévő nyomozás, a kihallgató vagy az előállító rendőrök eljárására irányulnak.

A törvénysértő bánásmód miatt indult büntetőeljárások viszonylag kis számában – alig több mint 1/6-ában – került sor vád-emelésre, mivel a fogvatartottak állításaikat nem tudták megfelelően bizonyítani.

A kérelmek többsége arra irányult, hogy az elítéltek a lakóhelyükhöz legközelebb eső börtönben töltsék büntetésüket, közel maradjanak családjukhoz, általában ahhoz a társadalmi környezethez, amelybe majd visszakerülnek. Az egysze-

mélyes éjszakai elhelyezés megvalósítása az ismert anyagi helyzet folytán csak távlati cél, de figyelemmel kell lenni arra is, hogy Európában ezzel kapcsolatban már „új szelek fújdogálnak".

Napjainkban engedményeket nem tűrő társadalmi igény, hogy a bűnelkövetőktől meg kell védeni a többi embert, ugyanakkor a bűnelkövetés szankcionálását jelentő jogkorlátozás feleljen meg az emberi jogok védelmével kapcsolatos nemzetközi garanciális elvárásoknak, a törvényesség követelményének, azaz a jogállamiság szempontjainak.

○

Szinte valamennyi *hozzászólás* érintette a 6/1996. (VII. 12.) IM-rendelet szabályait. A Bv. Szabályzat 234. § (1) bekezdése szerint az előzetesen letartóztatott bv. intézetbe történő befogadásának a bíróság végzése alapján kiállított értesítés mellett az ügyészi, illetve a bírói rendelvény is feltétele, ennek hiányában az intézet a befo-gadást megtagadhatja. A nyomozás törvényességi felügyeletét ellátó ügyésznek ezért minden olyan esetben, amikor a fogvatartottnak a rendőrségi fogdából a bv. intézetbe történő átszállításáról határoz, ki kell állítania a befogadáshoz szükséges rendelvényt is.

A Bv. Szabályzat 237. § (1) bekezdésének e) pontja értelmében a büntetőeljárás szakaszától függően az ügyész, illetve a bíróság dönt az előzetesen letartóztatott előállításáról, a nyomozó szervek részére történő kiadásáról, az intézetben való kihallgatásáról. A fenti jogszabályi rendelkezés értelmezésével kapcsolatban felmerült, hogy a rendelkezési jogkör gyakorlójának engedélye akkor is szükséges-e, ha az előzetesen letartóztatott ügyében eljáró nyomozó szerv részére történő kiadásról van szó. Figyelemmel arra, hogy a jogszabály egyértelmű, és nem a „más nyomozó szerv" fogalmát használja, ezért az ügyészi, illetve a bírói rendelvényt a nyomozó szervek részére történő minden kiadás esetén meg kell követelni.

A *fokozott őrzés* elrendelésének kérdését az előzetes letartóztatás büntetés-végrehajtási intézetekben történő végrehajtásának egyes kérdéseiről szóló 1101/1993. számú főosztályvezetői utasítás tartalmazza. Az utasítás 3. pontja értelmében az előzetesen letartóztatott fokozott őrzését akkor kell elrendelni, ha a cselekmény – annak minősítésére tekintettel – életfogytig tartó szabadságvesztéssel fenyegetett, valamint ha az előzetesen letartóztatott támadásától, szökésétől kell tartani, ha önvagy közveszélyes. Ha az ügyész a fokozott őrzést rendeli el, a Bv. Szabályzat 241. §-a alapján az intézet parancsnoka a fogvatartottat III. vagy IV. biztonsági csoportba köteles sorolni.

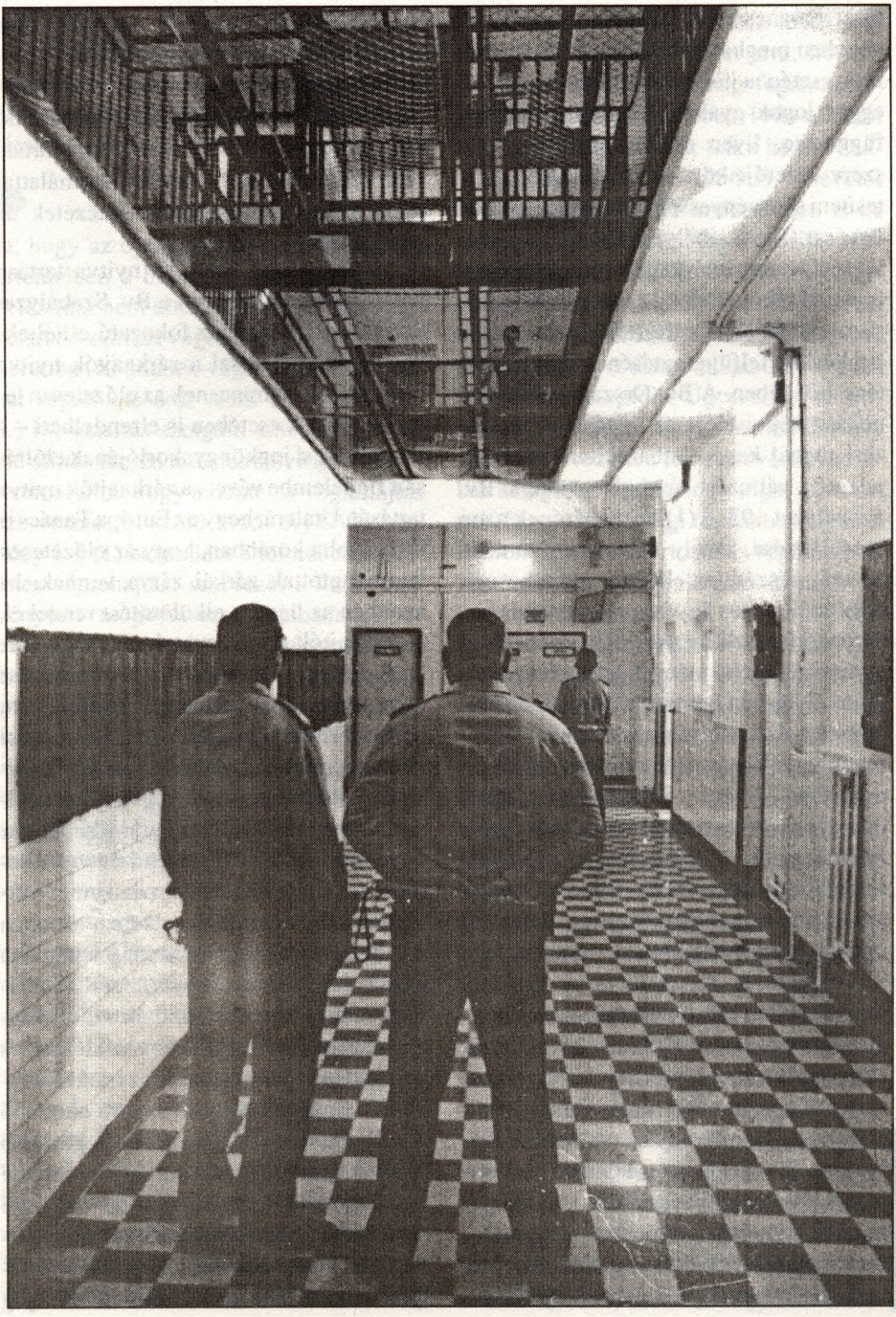
A Bv. Szabályzat 243. §-a a bv. intézetben fogva tartott előzetesen letartóztatott súlyos beteg hozzátartozójának meglátogatását, valamint hozzátartozója temetésén való részvételét az eljárás szakaszától függően az ügyész, illetve a bíróság engedélyéhez köti. Az engedély megadása során figyelembe kell venni, hogy az a környezet, ahová az előzetesen letartóztatottat kiengedik, nem jelent-e veszélyt a fogvatartott vagy az őt kísérő őr számára, illetve hogy a fogvatartott magatartása alapján nem kell-e rendkívüli esemény veszélyétől tartani. A döntést a kérelem indokainak, valamint az intézet véleményének gondos mérlegelésével kell kialakítani. A végrehajtási szabályok hiányában komoly jog-értelmezési nehézséget oko-

zott annak eldöntése, hogy a bv. intézetben fogva tartott előzetesen letartóztatott jogosult-e *távbeszélő* használatára. Az előzetesen letartóztatott jogainak felsorolása körében ugyanis a törvényi rendelkezés nem tartalmazza – eltérően az elítéltektől – a telefon használatának jogát. Ez azonban nem tekinthető taxatív felsorolásnak, csak egyes jogokat nevesít, így pl. hiányzik a szabad levegőn tartózkodás – a fogvatartottat vitán felül megillető – jogának megemlítése is. A Bv. Szabályzat a kérdésben egyértelmű rendelkezést tartalmaz, amely szerint az előzetesen letartóztatott a védőjén kívül más személyekkel csak az ügyész, illetve a bíróság engedélyével folytathat telefonbeszélgetést [Bv. Szabályzat 245. § (3) bekezdés]. Az engedély megadása, illetve megtagadása kapcsán fokozott gondossággal szükséges eljárni a büntetőeljárás eredményességének, valamint az indokolatlan jogkorlátozás elkerülésének együttes szem előtt tartásával. A Bv. Szabályzat 244. § (2) bekezdése értelmében az előzetesen letartóztatott védőjével az intézetben rendszeresített távbeszélőn ellenőrzés nélkül folytathat beszélgetést, az intézet azonban visszahívással meggyőződhet a hívás jogosságáról.

● A Legfőbb Ügyészség 1995-ben kötelező munkatervi feladat keretében vizsgálta az elítéltek büntetés-végrehajtási intézeten kívüli tartózkodásának törvényességét. A vizsgálat több esetben megállapította, hogy olyan elítélt is kapott az intézet időleges elhagyására engedélyt, akivel szemben újabb büntetőeljárás volt folyamatban. A törvényi szabályozás ugyanis kifejezetten csak a kimaradás, valamint az enyhébb végrehajtási szabályok körében zárta ki ilyen esetekben az intézet elhagyásának lehetőségét. A Bv. Szabályzat október 1-jétől kimondja, hogy *rövid tartamú eltávozás sem engedélyezhető*, ha az elítélt ellen újabb büntetőeljárás van folyamatban [82. § (1) bek. a) pont]. A 184. § pedig úgy rendelkezik, ha az elítélt ellen az engedélyező hivatalos tudomása szerint újabb büntetőeljárás van folyamatban, a döntés előtt be kell szerezni – az eljárás szakaszától függően – az ügyész vagy a bíróság véleményét. Ilyen esetben csak akkor indokolt a félbeszakítás engedélyezése, ha az eset összes körülményének ismeretében nem kell tartani az elítélt szökésétől, elrejtőzésétől, valamint attól, hogy a félbeszakítás során a folyamatban lévő büntetőeljárás eredményességét veszélyezteti.

A Bv. Szabályzat 257. §-a értelmében ha az előzetesen letartóztatottal szemben a bíróság más ügyben szabadságvesztés végrehajtását rendeli el – a szabadságvesztésre átváltoztatott közérdekű munkát vagy pénzbüntetést kivéve –, az intézet az előzetes letartóztatást megszakítja és a szabadságvesztést hajtatja végre. A szabadságvesztés végrehajtása alatt ilyen esetben az előzetes letartóztatás tartamának lejártáig vagy megszüntetéséig az intézet a rendelkezési jogkör gyakorlójának előírásait köteles végrehajtani. Így például ha az ügyész korábban a letartóztatott bűntársaitól történő elkülönítésről rendelkezett, ez az előírás az előzetes letartóztatás tartamának lejártáig továbbra is hatályos. Ha a szabadságvesztés végrehajtása alatt az előzetes letartóztatás tartama nem jár le vagy nem szüntetik meg, a szabadságvesztés lejárta után az előzetes letartóztatás végrehajtását folytatni kell.

● A Bv. tvr. 37/A §-a, valamint a 118. § (4) és (5) bekezdése lehetővé teszi az in-

tézet parancsnoka számára, hogy a törvényben meghatározott feltételek fennállása esetén a fogvatartottakat megillető egyes jogok gyakorlását időlegesen felfüggessze. Ilyen esetben a fogva tartó szerv vezetője köteles haladéktalanul értesíteni a törvényességi felügyeletet ellátó ügyészt (Bv. Szabályzat 53. §), aki megvizsgálja az intézkedés indokoltságát, jogszerűségét, szükség esetén rendelkezik tartalmának megváltoztatása, a jogok gyakorlása felfüggesztésének megszüntetése érdekében. A Bv. Országos Parancsnokság képviselője az ügyészi rendelkezési joggal kapcsolatban kiemelte, hogy jelentős változást eredményezett a Bv. Szabályzat 193. § (1) bekezdésének azon rendelkezése, amely szerint a nyomozó hatóság részére az elítéltet a parancsnok csak az illetékes ügyész engedélyét is tartalmazó írásbeli megkeresésre adhatja ki nyomozati cselekmények lefolytatása céljából. E körben felmerült, hogy ki az illetékes ügyész. Álláspontja szerint ez nem a bv. felügyeleti, hanem a nyomozás törvényessége feletti felügyeletet ellátó ügyész, a kérdésben azonban szükségesnek tartotta a Legfőbb Ügyészség állásfoglalásának beszerzését. Elmondta, hogy a büntetés-végrehajtási intézet az érintett ügyészi kompetenciát nem vizsgálja, nem is vizsgálhatja, ha az ügyészi engedély rendelkezésre áll, a parancsnok ennek alapján fog eljárni. Külön is kiemelte az előzetesen letartóztatottak telefonhasználatával kapcsolatos problematikát. Utalt arra, hogy a kérdést a Bv. tvr. nem szabályozza, a Bv. Szabályzat azonban biztosítja a védővel ellenőrzés nélkül, valamint az ügyész, illetőleg a bíró által meghatározott más személyekkel az ellenőrzés melletti telefonbeszélgetés lehetőségét. Kérte, hogy az ügyészek indokolt esetben rendelkezzenek a telefonhasználat lehetőségéről, mert ellenkező esetben a büntetés-végrehajtási intézetek ezt úgy értelmezik, hogy az ügyész az ilyen kapcsolattartást nem engedélyezte. A telefonhasználattal kapcsolatos kérelmeket az intézetek az ügyészséghez továbbítják.

A zárkaajtók zárva és nyitva tartása kapcsán elmondta, hogy a Bv. Szabályzat kivételesen a fegyház fokozatú elítélteknél is lehetővé teszi a zárkaajtók nyitva tartását, sőt a parancsnok az előzetesen letartóztatottak esetében is elrendelheti – a rendelkezési jogkör gyakorlójának előírásait figyelembe véve – a zárkaajtók nyitva tartását. Utalt rá, hogy az Európa Tanács is kifogásolta korábban, hogy az előzetesen letartóztatottak zárkái zárva vannak, ha azonban az ügyész elkülönítést rendel el, a zárkaajtók zárva maradnak. Kiemelte, hogy a zárkaajtók esetleges nyitva tartása nem érinti azt a biztonsági rendelkezést, mely szerint az előzetesen letartóztatott az intézet területén csak felügyelettel közlekedhet. Rámutatott arra, régi probléma oldódott meg azáltal, hogy a jogszabály az ügyészi, illetőleg a bírói rendelvényt a befogadás feltételeként határozza meg. A fiatalkorú fogvatartottak esetében azonban más a helyzet, mert a bíróság határozza meg a fogva tartás helyét, ezért rendelvény hiányában is befogadják a bírói végzés alapján. Szólt arról, hogy az ideiglenes befogadás kapcsán van változás. Az ideiglenes befogadás ugyanis az arra okot adó körülmény megszűnéséig, de legfeljebb harminc napig tarthat. Az új jogszabályi rendelkezések alapján ha az elítélttel szemben új büntetőeljárás van folyamatban, a büntetés félbeszakításának engedélyezésekor ki kell kérni a rendelkezési jog

gyakorlójának a véleményét. Ezzel kapcsolatban feltehetően szaporodik azoknak az eseteknek a száma, amikor az intézetek tájékoztatást kérnek az ügyészektől az eljárásról.

● Az *őrizettel* kapcsolatban elmondta, hogy az új jogszabályi rendelkezések értelmében a büntetés-végrehajtási intézetek már nem kötelesek annak végrehajtására. Az őrizet végrehajtásának alapjául korábban a büntetés-végrehajtási szabályzat végrehajtásáról szóló 101/1981. (IK. 2.) IM-utasítás szolgált, amely a bíróság elé állítás esetén tette lehetővé azt. Figyelemmel arra, hogy a büntetés-végrehajtás szervezetésről szóló 1995. évi CVII. törvény 1. § (1) bekezdése értelmében a büntetés-végrehajtási szervezet a külön törvényben meghatározott szabadságelvonással járó büntetéseket, intézkedéseket, büntetőeljárási kényszerintézkedéseket, szabálysértés miatt kiszabott pénzbírság átváltoztatása folytán megállapított elzárást, továbbá – törvény által megállapított körben – az idegenrendészeti őrizet végrehajtását látja el, és az őrizet végrehajtására a büntetés-végrehajtási szervezetet külön törvény nem kötelezi – a Bv. tvr. sem –, ezért a végrehajtásnak nincs jogszabályi alapja. Kétségtelen, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek kijelöléséről szóló igazságügy-miniszteri rendelet – amely utal az őrizet bv. intézetekben történő végrehajtására is – hatályon kívül helyezése elmaradt, ez azonban csak átmeneti állapotot eredményez, mert a hatályon kívül helyezés hamarosan megtörténik. Erre is figyelemmel átmenetileg be lehet fogadni – együttműködés keretében – az őrizetest is a bv. intézetbe, azonban a hivatkozott IM-rendelet hatályon kívül he-lyezését követően erre már nem lesz lehetőség. Több hozzászólás is kitért arra, hogy a Magyar Helsinki Bizottság fogdamegfigyelő programja keretében 1996 elejétől ellenőrző látogatásokat tett a hazai rendőrségi fogdákban és 1996 II. félévétől kezdve a kijelölt bv. intézetekben is az előzetes fogva tartás foganatosításának körülményeit vizsgálja. A bizottság fogdákat érintő munkájáról készült tájékoztató nagy felháborodást keltett, az ügyészi munkával kapcsolatos alaptalan megállapításairól a Legfőbb Ügyészség már korábban kifejezésre juttatta fenntartásait. A jelentés tervezetére tett észrevételei sorában a Legfőbb Ügyészség hangot adott annak, hogy a rendőrségi fogdákban foganatosított előzetes letartóztatás végrehajtása törvényességi felügyeletének ügyészséghez kerülésétől kezdve (1990) a bv. felügyeleti szakág egyik fontos feladata. Ennek keretében az ügyészség az elmúlt hat évben számos olyan fogdát záratott be, amelyek nem feleltek meg a minimális követelményeknek sem, emberi tartózkodásra alkalmatlanok voltak. Ennek is köszönhetően az országban lévő 110 rendőrségi fogdából jelenleg csak 85 üzemel. A legtöbb fogda több évtizeddel ezelőtt épült, az akkori kívánalmak alapján. Általános probléma a zárkák nem megfelelő alapterülete, a természetes világítás, az elégséges természetes szellőzés hiánya, a tisztálkodási feltételek elégtelensége. A fenti hiányosságokra az ügyészi vizsgálatok már számtalanszor rámutattak, azok megszüntetése érdekében intézkedések történtek. A fogdák állagának, felszereltségének, az elhelyezési körülményeknek a javítását, a nemzetközi normákhoz történő igazítását a Legfőbb Ügyészség többször kezdeményezte a Belügyminisztéri-

umnál, valamint az Országos Rendőr-főkapitányságnál. A hozzászólók rámutattak arra, hogy egyes esetek tendenciózus kiragadása az összes ügyészi vizsgálat és intézkedés ismerete nélkül nem lehet alkalmas megalapozott következtetés levonására, sőt téves következtetésekre vezethet. Igaz ugyan, hogy a rendőrségi fogdák állapota a mai napig nem felel meg a nemzetközi előírásoknak, azonban erről nem az ügyészség tehet, ez nem az ügyészi munkát minősíti. A hozzászólók egyike elmondta, hogy a bv. országos parancsnoka aláírt egy együttműködési megállapodást a Helsinki Bizottsággal, amely hét büntetés-végrehajtási intézetet érint, köztük a Fővárosi Bv. Intézetet is. Felhívta a figyelmet a bizottság ellenőrzésével kapcsolatban arra a veszélyre, hogy annak tagjai a börtön világát nem ismerik, ezért a kérdéseiket sem pontosan teszik fel, így azokra tárgyilagos választ nem kaphatnak. Példaként hozta fel, hogy ha megkérdezik a fogvatartottakat, hányan voltak szabad levegőn, és hétből csak három jelentkezik, a többi négytől már nem kérdezik meg, egyáltalán akarták-e gyakorolni ezt a jogukat, hiszen a szabad levegőn tartózkodás nem kötelező.

● *Az intézeten kívüli foglalkoztatás* problematikáját is többen érintették. Így az egyik hozzászóló utalt arra az esetre, amikor a több mint 15 millió forint kárt okozó csalás elkövetőjét a bíróság három évi szabadságvesztésre ítélte, majd enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazása kapcsán 6 hónapi szabadságvesztés kitöltését követően a hozzátartozója által létrehozott étteremben – mint külső munkahelyen – dolgozott vezetőként. A konkrét esetben a több évi szabadságvesztés úgy telik el, hogy annak igazi céljai nem hatályosulnak. A fentiek alapján komoly veszélye van annak, hogy a gazdasági bűncselekményi körből a büntetés-végrehajtási intézetbe bekerülő elítélteken gyakorlatilag nem hajtják végre a büntetést. A hozzászóló utalt a közhasznú munka végzésével kapcsolatos visszásságokra is.

Az enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazásával kapcsolatban elhangzott, hogy a hatályos jogszabályi rendelkezések számos gyakorlati problémára nem adnak megnyugtató eligazítást. Utaltak rá, hogy tág törvényi rendelkezések mellett nagyon nehéz egységes gyakorlatot kialakítani, és így értelemszerűen nagyobb a hibás döntések száma is. Feltétlenül indokoltnak tartották a vonatkozó jogi szabályozás felülvizsgálatát, pontosítását. Az enyhébb végrehajtási szabályok engedélyezése a bv. bírótól egyfajta prognózis felállítását igényli, melynek keretében nagyon nehéz megjósolni, hogy az, akit enyhébb végrehajtási szabályok kapcsán az intézetből kiengednek, nem követ-e el újabb bűncselekményt, betartja-e az intézeten kívüli tartózkodás szabályait. Az evsz. hatálya alatt álló elítélt pótnyomozásra való kikérésével kapcsolatos véleményként fogalmazódott meg, hogy arra nincs lehetőség, mert az engedélyezés a hatályos jogszabályi rendelkezéssel lenne ellentétes. Az őrizet végrehajtásával kapcsolatban felmerült gondolatokkal összefüggésben felvetették, hogy nem volt kellően átgondolt az a jogalkotói elhatározás, amely az őrizetet kivette a büntetés-végrehajtási intézetekben foganatosítható fogva tartások köréből. Előfordulhat ugyanis, hogy rendőrt kell őrizetbe venni, akit nem lehet abban a rendőrségi fogdában elhelyezni, amelynek illetékességi területén ko-

rábban szolgálatot látott el. Megtörténhet, hogy valamely rendőr-főkapitányság egyik vezetőjével szemben kell őrizetet elrendelni, ilyen esetben értelemszerűen egyik megyei fogda sem jöhet szóba. A telefonhasználattal kapcsolatos felvetések sorában súlyos gondként jelölték meg a védőn kívüli személyekkel történő telefonbeszélgetés ellenőrzésének megoldását. Utaltak rá, hogy a Matáv az intézet kérésére telepíti a telefont, azonban nem hajlandó azon plusz belehallgatási lehetőséget teremteni. Előfordult, hogy a módosabb fogvatartottaknak több, akár 6-7 védője is van, sokuk mobiltelefonnal rendelkezik, kérdés, mit tegyen ilyenkor a bv. intézet. Elhangzott, hogy egyes intézetekben – különösen a letöltőházakban – csökkent a fogvatartottak létszáma, ezért megfontolásra javasolták azt a lehetőséget, hogy a megyei intézetekből a fogvatartottak egy része átszállítható legyen a letöltőintézetekbe. Komoly gondként jellemezték, hogy nem minden esetben lehet biztosítani a jogszabályban előírt egy órai szabad levegőn tartózkodást, mert az előállítások nagy száma miatt az ehhez szükséges személyzet nem áll rendelkezésre. Helytelenítették azt a megoldást, hogy a nyomozás befejezése előtt a rendőrségi fogdából a bv. intézetbe átszállításra került fogvatartottat néhány nap múlva a rendőrök visszakérik további nyomozati cselekmények elvégzése céljából.

● Az idegenrendészeti őrizet végrehajtásával kapcsolatos problémára is többen felhívták a figyelmet. Elmondták, több esetben előfordult, hogy az őrizetest olyan országba utasították ki, ahol a testi épsége veszélyben volt. A rendőrség határozata nem minden esetben tartalmazta, hova utaztatják ki az őrizetest, csak azt, hogy az ország területét köteles elhagyni. Az idegenrendészetre vonatkozó jogszabályi rendelkezések értelmében a bíróság havonta felülvizsgálja a fenntartás szükségességét. Többször előfordul, hogy az érintett rendőrkapitányság megteszi az előterjesztést, a bíróság azonban nem hajlandó elvégezni a felülvizsgálatot. Utaltak arra, hogy számos esetben azért marad el az idegenrendészeti őrizetesnek a rendőrségi fogdából bv. intézetbe történő átszállítása, mert az intézeti befogadáshoz a jogszabály számos feltételt – pl. orvosi igazolást – követel meg, amelynek beszerzése anyagi ráfordítással járna.

Az egyik hozzászóló rámutatott, hogy a katonák őrizetének és előzetes letartóztatásának végrehajtása problémát jelent. Egyet-értett azzal a megállapítással, hogy a rendőrt – amennyiben büntetőeljárás indul ellene – ne abba a fogdába vigyék, ahol korábban dolgozott. Rámutatott, hogy a katonai fogház alkalmas a huzamosabb fogva tartásra, ezért az lenne a megoldás, hogy az előzetesen letartóztatottat, valamint a Budapesti Katonai Ügyészség által őrizetbe vett személyt helyezzék el a fogdában. Utalt arra, hogy katonát a hatályos jogszabályi rendelkezések értelmében be lehet fogadni a rendőrségi fogdába, büntetés-végrehajtási dolgozót pedig a katonai fogdába is. Kiemelte, hogy a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. törvény rendelkezései értelmében a büntetés-végrehajtási dolgozók a büntető jogszabályok alkalmazása körében ismét katonák lettek.

Többen is sajnálatosnak tartották, hogy a Bv. Szabályzat megalkotása hosszú időn keresztül váratott magára an-

nak ellenére, hogy a büntetés-végrehajtás már 1994-ben elkészítette annak nyers tervezetét. Időközben azonban különböző jogszabályok léptek hatályba, amelyekkel a tervezetet szintén egyeztetni kellett. Kiemelték, hogy számos országos parancsnoki intézkedés vár még megalkotásra, illetve felülvizsgálatra – többek között a biztonsági szabályzat is –, amelyek megszületéséig lehet, hogy az egyes intézetekben a jogszabályi rendelkezések értelmezési-alkalmazási gyakorlata eltérhet. Hangsúlyozták, hogy az új jogszabályi rendelkezések hatálybalépését követően a magyar büntetés-végrehajtási jog megfelel a nemzetközi elvárásoknak, sajnálatos azonban, hogy a végrehajtáshoz szükséges személyi-tárgyi feltételek nem minden vonatkozásban adottak. Utaltak arra, hogy nemcsak a büntetés-végrehajtási szervezetnél vannak gondok a jogszabályok értelmezésével kapcsolatban, hasonló problémák tapasztalhatók azoknál is, akik kapcsolatba kerülnek a végrehajtással. Példaként említették azt az esetet, amikor a védő telefonon kérte az intézetet, hogy a fogvatartottat szállíttassák át másik intézetbe. Az ilyen esetek kezelésére a büntetés-végrehajtás nincs felkészülve. Hasonlóan gondot jelent az az igény, hogy a bv. olyan dolgokat is indokoljon meg, amelyekre jogszabály alapján nem köteles. Hangsúlyozták a külső kontroll szükségességét, mert egy emberekkel foglalkozó szervezetnek nem lehet titkolnivalója. Nyomatékosan aláhúzták azonban a tárgyilagosság igényét, azt, hogy hallgattassék meg mindkét fél.

Lajtár István–Vókó György